УДК 349.6

ПРАВОВЕ ЗАКРІПЛЕННЯ ЯКОСТІ ДОБРИВ НА ШЛЯХУ ВТІЛЕННЯ ОРГАНІЧНОГО ВИРОБНИЦТВА ЯК ЕКОЛОГІЧНОЇ СКЛАДОВОЇ

LEGAL FIXING OF QUALITY OF FERTILIZERS ON WAY OF EMBODIMENT OF ORGANIC PRODUCTION AS ECOLOGICAL COMPONENT

Піддубна Д.С.,
здобувач кафедри аграрного, земельного та екологічного права Національного університету «Одеська юридична академія», методист Криворізького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»

Стаття присвячена виокремленню певних законодавчих аспектів стосовно якості добрив та стандартів, які застосовуються в агропромисловому комплексі України, зокрема на землях сільськогосподарського призначення. Розвиток органічного виробництва – новий напрям, що втілюється у господарство, а відповідно відсутнє належне нормативне закріплення. На практиці застосовуються вимоги загального характеру.

Ключові слова: правове закріплення, добрива, органічне виробництво, генетично модифіковані організми, екологічна безпека.

Статья посвящена выделению определенных законодательных аспектов относительно качества удобрений, которые используются в агропромышленном комплексе Украины, в частности на землях сельскохозяйственного назначения. Развитие органического производства – новое направление, которое воплощается в хозяйство, а соответственно отсутствует надлежащее нормативное закрепление. На практике применяются требования общего характера.

Ключевые слова: правовое закрепление, удобрения, органическое производство, генетически модифицированные организмы, экологическая безопасность.

The article is devoted the selection of certain legislative aspects in relation to quality of fertilizers which are used in the agro industrial complex of Ukraine, in particular on earths of the agricultural setting. Development of organic production is new direction which is incarnated in an economy and the proper normative fixing absents accordingly. The requirements of general character are used in practice.

Key words: legal fixing, fertilizers, organic production, genetically modified organisms, ecological safety.

Постановка проблеми. Створені генетично модифіковані організми (далі – ГМО) включають в себе і добрива, які використовуються у агропромисловому виробництві. Питання їхнього нормативного закріплення ще не знайшли свого втілення на рівні законодавчих актів України, а тому зумовлює необхідність у дослідженні їхнього врегулювання виходячи із існуючих нормативних актів. Поряд з цим, органічне виробництво не передбачає такого застосування у процесі створення кінцевого продукту, продукції, сировини. З урахуванням тенденцій використання добрив агрофірмами та орендарями, ми не можемо оминути даний аспект доктринальним пошуком, адже комплексне висвітлення проблемної ситуації, ключ на шляху належного вирішення дилеми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Оскільки категорія використання ГМО на теренах України у аграрній сфері та розгалуженій, комплексній екологічній, земельній знаходиться на стадії формування як наукового виміру, так і законодавчого, як наслідок – відсутні належні дослідження в окресленій сфері. Певні загальні напрацювання містяться у доробках Г. Балюк, А. Гетьмана, В. Лозо, М. Медведєвої М. Краснової, Ю. Шемшученка, Л. Струтинська-Струк та інших.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. По-перше – відсутній аграрний напрям висвітлення загального питання застосування ГМО; по-друге – не досліджено структурне застосування в агропромисловому комплексі елементів ГМО, які взаємопов'язані з екологічним правом, по-третє – ще не знайшло належного висвітлення правових позицій стосовно запровадження органіки та інше.

Окреслені напрями формують мету дослідження та відображають взаємодію **доктринального напряму з теоретичним застосуванням.**

Виклад основного матеріалу. Безпосереднє застосування добрив під час вирощування сільськогосподарських культур полягає, переважно, у використанні пестицидів та агрохімікатів [13]. Оскільки напрям органіки не поєднується із зазначеною практикою, яка здійснює вплив на земельні ресурси, а отже породжує необхідність дослідження нормативів з охорони землі, ґрунту тощо, постає нагальність у наданні характеристики існуючим стандартам у сфері охорони земельних угідь, загальним положенням до якості добрив тощо.

Існує можливість наводити перелік ГОСТів, які містять вимоги щодо якості добрив, граничних розмірів забруднення землі і т.д., але разом з тим, залишається відкритим ситуація стосовно встановлення стандартів при застосуванні (що відбувається у останні роки) генетично модифікованих організмів, при врегулюванні питання з вирощуванням ГМ-рослин, оскільки кожна земельна ділянка піддається різному рівню забруднення, адже використовуються відповідні види агрохімікатів на певні рослини, що, як наслідок, спричиняє різний ступінь забруднення

земель. Тому існування та подальше створення подібних стандартів, в даному питанні є недоцільним. Вважаємо, що необхідно запозичити досвід Російської Федерації, який полягає «у відмові в 1995 році від єдиних ГДК і запровадження систему нормативів, диференційованих залежно від деяких фізико-хімічних та фізичних властивостей ґрунтів» [1, с. 22]. Окрім того, наша держава постійно намагається слідувати розвитку та законодавчому закріпленню даних аспектів на міжнародному рівні. Як приклад, можна навести запровадження в національний стандарт України, на основі міжнародних норм, ДСТУ ISO 11074-1:2004 «Якість ґрунту. Словник термінів. Частина 1. Забруднення та охорона ґрунтів» [4, с. 1-15]. Оскільки держава Україна володіє чорноземами, а ГМ-рослини характеризуються специфічним порядком обробітку, в більшому ступені характерні для піскового покриву, то необхідно враховувати і вірний обробіток ґрунтів. Адже, за кордоном застосовують великомасштабну техніку, але даний досвід ніяк не потрібно використовувати на теренах нашої країни. Існуючі нормативні закріплення передбачають відповідні положення: ч. 3 ст. 34 Закону України «Про охорону земель» [11]; ГОСТ 26955-86 «Техника сельскохозяйственная мобильная. Нормы воздействия движителей на почву» [3, с. 1-7]; ГОСТ 26954-86 «Техника сельскохозяйственная мобильная. Метод определения максимального нормального напряжения в почве» [2, с. 1-4]. Певний порядок охорони земель також передбачається Законом України «Про державний контроль за використанням і охороною земель» [9]. Оскільки, застосування ГМ-рослин передбачає появу «суперсорняків», необхідно звертати увагу і на акти, які існують у сфері боротьби з бур'янами. Уже згадувана ст. 167 Земельного кодексу України встановлює «Господарська та інша діяльність, яка зумовлює забруднення земель і ґрунтів понад встановлені гранично допустимі концентрації небезпечних речовин, забороняється. Нормативи гранично допустимих концентрацій небезпечних речовин у ґрунтах, а також перелік цих речовин затверджуються центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища, та центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері санітарного та епідемічного благополуччя населення. Забруднені небезпечними речовинами земельні ділянки використовуються з дотриманням встановлених обмежень, вимог щодо запобігання їх небезпечному впливу на здоров'я людини та довкілля. Рівень забруднення ґрунтів враховується при наданні земельних ділянок у користування, вилученні з господарського обігу та зміні характеру і режиму використання» [5]. На виконання даної норми направлені також допоміжні нормативно-правові акти, зокрема Закони України «Про охорону навколишнього природного середовища» [12], «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» [10] (Головний державний санітарний лікар України затверджує у так званих санітарних нормах нормативи гранично допустимі концентрації шкідливих речовин у ґрунті, які є орієновані лише на охорону життя та здоров'я людини). Як видно із наведеного, якщо охорона життя і здоров'я людини визначається на такому низькому рівні – головного державного санітарного лікаря України, то захист мікрофлори та мікрофауни ґрунтів взагалі не передбачені ніякими нормами, певні аспекти регламентуються допустимими концентраціями хімічних речовин у них. Особливим значенням у визначенні терміну «ґрунт» є ДСТУ ISO 11074-1:2004 «Якість ґрунту. Словник термінів. Частина 1. Забруднення та охорона ґрунтів» [4] за яким зазначається верхній шар земної кори, який складається з мінеральних частинок, органічної речовини, води, повітря, мікроорганізмів. Поняття «ґрунтовий покрив земельних ділянок» – поверхневий шар ґрунту, який характеризується родючістю. Даний термін використовується переважно під час виникнення гірничорудних відносин і за змістом ст. 168 Земельного кодексу України [5], відповідну норму неможливо застосувати до прав та обов'язків, пов'язаних із землями сільськогосподарського призначення. Але оскільки ГМ-рослини безпосередньо здійснюють вплив як на усі живі організми ґрунту, так і на його родючість, то можлива мова про те, що існуючі поняття потрібно використовувати для подальшого правового врегулювання під час вирішення питання про запобігання вирощування даних рослин [8, с. 72-75], але з обов'язковим підведенням їх до тих наслідків, які можливі в результаті подібного вирощування, адже за Законом України «Про охорону земель» ґрунт – «природно-історичне органо-мінеральне тіло, що утворилося на поверхні земної кори і є осередком найбільшої концентрації поживних речовин, основою життя та розвитку людства завдяки найціннішій своїй властивості – родючості» [11, с. 2]. Через такий підхід, зможемо забезпечити право кожного громадянина на безпечне навколишнє природне середовище, земельні ресурси, право власності, судовий захист. Дане твердження випливає із потенційної політики масового розповсюдження генетично модифікованих компонентів, що застосовуються у різноманітних сферах, у тому числі і сільському господарстві. Хоча для України – одним із політико-соціальних напрямів є вирішення дійсної необхідності у використанні вже створених кінцевих організмів, по відношенню до яких ГМО буде являтися компонентом ГМО, запровадити та нормативно закріпити напрям органічного виробництва.

Наступним важливим елементом у забезпеченні і одночасно стимулюванні раціонального використання та охорони земель є економічна складова [7, с. 120-121]. Дану позицію, дуже чітко, можна підтвердити словами видатних правників України О. Погрібного та І. Каракаша: «економічне стимулювання… – комплекс взаємопов'язаних заходів, спрямованих на підвищення зацікавленості осіб, що здійснюють використання земель, у збереженні та відтворенні родючості ґрунтів, здійсненні заходів з захисту земельних ресурсів від негативних наслідків господарської діяльності людини» [6, с. 455]. Ство-

ренню ГМО і подальшому їх втіленню у рослинний, тваринний світ слугували певні чинники, зокрема – можливість контролю над народжуваністю та отримання швидкого прибутку (як здавалося спочатку створення, а вже в подальшому – у необхідності ще більшого обробітку, тим самим збільшувалась сторона витрат, здійснюється особливе застосування пестицидів та агрохімікатів, зокрема і тих, які розроблені на базі генетично модифікованих організмів). Згідно ст. 205 Земельного кодексу України [5] передбачаються певні складові, які включаються у економічне стимулювання. Однак, застосувати дану норму до врегулювання питання ГМО не є можливим, оскільки вона дає змогу здійснити її обхід, не відновити попередній стан земель (оскільки за твердженням відповідних вчених привести їх родючість в первісне положення після використання, застосування, вирощування ГМО досить складно чи практично не можливо), а лише отримати відповідні кошти з державного бюджету агрофірмами під егідою: для відновлення попереднього стану земель, шляхом нерозповсюдження інформації стосовно цих організмів, що породжує можливість приховати дані відносини (звертаємо увагу: в переважній більшості це стосується саме агрофірм, адже отримати які-небудь кошти фізичними особами, які займаються землею, у відповідності до чинного законодавства, на сьогоднішній день є практично не можливим). Тому цей аспект потребує детального доопрацювання.

Пестициди і агрохімікати – речовини, що використовуються у рослинництві, зокрема до перших відносяться – «токсичні речовини, їх сполуки або суміші речовин хімічного чи біологічного походження, призначені для знищення, регуляції та припинення розвитку шкідливих для рослинництва організмів» [14, с. 513]; до агрохімікатів – «органічні, мінеральні і бактеріальні добрива, хімічні меліоранти, регулятори росту рослин та ін. речовини, що застосовуються для підвищення родючості ґрунтів, урожайності сільськогосподарських культур і поліпшення якості рослинницької продукції» [14, с. 513].

Застосування генетично модифікованих рослин на землях сільськогосподарського призначення зумовлює і збільшення та вдосконалення агрохімікатів, пестицидів, що використовуються. Варто зауважити, що такі засоби містять оновлений склад компонентів, а отже не можливо спрогнозувати подальші наслідки, крім того, акумулюються у ґрунті.

Висновки. Виходячи із комплексного підходу екологічного та земельного права – на шляху закріплення органічного виробництва потрібно здійснити наступні втілення: передбачити нормативи для техніки, що обробляють ґрунт, розробити рекомендації стосовно його обробітку та сівозміни, запровадити процедуру мульчування, поетапне втілення застосування органічних добрив, введення заборони та контролю на паління стерні тощо.

Окреслене є початковими кроками на шляху виокремлення позицій у комплексному врегулюванні органіки, до якої переходить зараз майже кожна країна світу та комплексним висвітленням аспектів можливості забезпечити якість добрив.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Альбощій Ю. М., Кривов В. М., Осипчук С. О. Концептуальні підходи до сталого розвитку землекористування України // Землевпорядний вісник. – 2002. – № 4. – С. 22. (223)

2. ГОСТ 26954-86 «Техника сельскохозяйственная мобильная. Метод определения максимального нормального напряжения в почве». – М.: Изд-во стандартов, 1986. – 4 с. (226)

3. ГОСТ 26955-86 «Техника сельскохозяйственная мобильная. Нормы воздействия движителей на почву». – М.: Изд-во стандартов, 1986. – 7 с. (225)

4. ДСТУ ISO 11074-1:2004 «Якість ґрунту. Словник термінів. Частина 1. Забруднення та охорона ґрунтів». – К.: Держспоживстандарт України, 2007. – 15 с. (224)

5. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 3 – 4. – Ст. 27.

6. Земельное право Украины: Учеб. пособие / Под ред. [Погребного А. А.], Каракаша И. И. – К.: Истина, 2002. – С. 455.

7. Піддубна Д. С. Правове значення терміну «ґрунт» під час врегулювання питання з ГМ-рослинами на практиці // Основні напрями реформування законодавства України в умовах розбудови демократичної держави: Матріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Харків, 12-13 жовтня 2012 року. – Х.: ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2012. – С. 120–121.

8. Піддубна Д. С. Правове регулювання суспільних відносин при застосуванні ГМ-рослин у сільському господарстві України // Науковий Вісник Ужгородського національного університету. – Серія «Право». – Вип. 19. – Т. 3. – Ужгород. – 2012. – С. 72–75. (252)

9. Про державний контроль за використанням та охороною земель: Закон України від 19 червня 2003 року // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 39. – Ст. 350. (216)

10. Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення: Закон України від 24 лютого 1994 року // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 27. – Ст. 218.

11. Про охорону земель: Закон України від 19 червня 2003 року // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 39. – Ст. 349. (215)

12. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25 червня 1991 року // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 41. – Ст. 546.

13. Про пестициди і агрохімікати: Закон України від 02 березня 1995 року // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 14. – Ст. 91.

14. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К.: Укр. енцикл., 1998. – Т. 4: Н-П. – 2002. – 720 с.